

VINKO KRALJEVIĆ

IZABRANA DJELA NADBISKUPA VICKA ZMAJEVIĆA
na talijanskom jeziku s njihovim pregledom na hrvatskom jeziku
od 1695. do 1744. godine

Nakladnik i copyright
© 2015 by SALESIANA d.o.o., Zagreb
salesiana@salesiana.hr
www.salesiana.hr

Za nakladnika: Anto Stojić
Grafička oprema: Marijan Osman
Lektura: Martina Horvat
Tisak: »Denona« d.o.o., Zagreb

1 2 3 4 5 • 19 18 17 16 15

Tiskano u Hrvatskoj (svibanj 2015) Printed in Croatia (May 2015)

VINKO KRALJEVIĆ

IZABRANA DJELA
NADBISKUPA
VICKA ZMAJEVIĆA

NA TALIJANSKOM JEZIKU
S NJIHOVIM PREGLEDOM NA HRVATSKOM JEZIKU
OD 1695. DO 1744. GODINE

SALESIANA

ZAGREB, 2015.

Predgovor

Opsežno istraživanje i proučavanje rukopisnih i objelodanjenih djela Vicka Zmajevića dovodi do uvjerljive spoznaje: postojalo je, ali preslabo zanimanje za njegov život i djelo. Više od jednog stoljeća nakon njegove smrti (umro 1745.) teško je u znanstvenoj literaturi pronaći spomena o njemu. Postoji tek ponegdje koje spomen-obilježje na sakralnim građevinama. Tek od druge polovice 19. stoljeća postoje veoma skromni podatci o njegovu životu i djelu u sklopu nekih izdanja. Nedostaju izvori iz kojih oni potječu. Pojavljuje se ponegdje, vrlo rijetko, koji tiskani tekst njegovih rukopisa. Potkraj 20. stoljeća zapaža se veća radoznalost i zanimanje za Vickov život te za njegovo djelo, i studijski i izdavački. To svjedoče i neka zasebna veoma vrijedna izdanja nekolicine njegovih rukopisa i znanstvenih radova na temelju njegovih djela.

Postoje razlozi za preslabo poznavanje i objavljivanje njegovih djela, posebno u daljoj prošlosti. Jedan od njih je i taj što se teško moglo znati gdje se ona nalaze. Ona nisu skupljena i pohranjena u nekom određenom arhivu ili knjižnici, ni kao rukopisna ni kao objavljena. Djela Vicka Zmajevića nalaze se u arhivima i u knjižnicama mnogih mjesta veoma udaljenih jednih od drugih. Drugi razlog jest taj što su ona po svojem opsegu kratka, osim njih nekoliko. Pretežno su to pisma i izvješća. Put do njihova pronalaska, prijepisa ili preslika jest veoma složen. Najčešće su Zmajevićeva djela uvrštena među rukopisne tekstove nekih drugih pisaca. Riječ je o stotinama debelih svezaka od kojih svaki pojedinačno sadrži prosječno četiristo do sedamsto folija – stranica. Na temelju znanstvenih istraživanja pretpostavlja se da je njegovo pisano djelo opsežno kao veliko more (*mare magno*). Tražiti Zmajevićeva djela nalik je na hod po bespućima i raspućima upitnih usmjerenja. Postavlja se pitanje gdje su. Rezultat jednog od nastojanja za pronalaženjem njegovih djela jest i 236 tekstova predstavljenih u ovoj knjizi. To je tek djelomičan izbor iz mnoštva pronađenih rukopisa Vicka Zmajevića pisanih na talijanskome jeziku. Temelj za njihovo predstavljanje jest selektivna zamisao u izboru tematike sadržaja odabranih tekstova. U ovoj su knjizi predstavljeni posebno tekstovi u kojima je riječ o odijeljenoj braći koju Zmajević u izvornome tekstu naziva shizmaticima, tj. raskolnicima¹. Osim toga se pokazalo uputnim uvrstiti i neko-

---

¹ Usp. Dekret o ekumenizmu »Unitatis redintegratio«, u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008, br. 3,3 (lat. *apud fratres a nobis seiunctos*, hrv. *od nas odijeljena braća*). Taj je izraz upotrijebljen i na drugim mjestima u *Dokumentima* istoga koncila. Odabir riječi *shizma*, odnosno *shizmatik* učinjen je prema latinskoj riječi *scissio* (hrv. *raskol*) također upotrijebljenoj u *Dokumentima* Drugog vatikanskog koncila. Usp. npr. UR 13,1.

liko tekstova s nekim drugim vrlo važnim i zanimljivim temama. To je učinjeno i stoga što se Zmajević u svojim tekstovima rijetko ograničava samo na jednu temu.

U Povijesnom arhivu vatikanske Kongregacije za evangelizaciju naroda (prije Kongregacija za širenje vjere, lat. *Congregatio de Propaganda Fide*) već se od 1695. godine nalaze Vickova pisma izvješća.

Od 1700. do 1713. godine Vicko je barski nadbiskup. Od tada je po nalogu Kongregacije za evangelizaciju naroda apostolski povjerenik (*commissario apostolico*) za kršćane katolike, za njihove crkve i misije, u nekim zemljama jugoistočne Europe koje su bile u Osmanskom Carstvu (Albanija i Srbija) te u pograničnim zemljama (Makedonija i Bugarska). To su danas suverene moderne države: Albanija, Bugarska, Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Srbija. Premještam iz Barske u Zadarsku nadbiskupiju 1713. godine Vicko prosljeđuje svoju službu apostolskog povjerenika za kršćane katolike, za njihove crkve i misije, u spomenutim zemljama pod osmanskom vlašću. Od 1737. godine Kongregacija za evangelizaciju naroda povjerila mu je još jednu, novu službu: biti apostolski povjerenik (*commissario apostolico*) za kršćane katolike u Bosni.

Jurisdikcija barskog nadbiskupa prostirala se na području dviju susjednih država: Osmanskog Carstva i Republike Venecije u čijem je zajedništvu i hrvatska Dalmacija. U Osmanskom Carstvu žive vjernici pripadnici triju abrahamskih religija: islama, kršćanstva (katolici i pravoslavni) i židovstva. U državi ovih različitih vjeroispovijesti Vickova je obveza bila brinuti se s najvećom ljubavlju i žarom za misijske djelatnike među vjernicima kršćanskog katoličkog tijela. To je uključivalo skrb za njihove duhovne, materijalne i sve druge potrebe te nastojanje da ih se sačuva od utjecaja islama i pravoslavlja.

Ova njegova služba apostolskog povjerenika trajala je 45 godina, tj. od 1700. do 1745. godine. Svojim silnim žarom za katoličku vjeru iz ljubavi prema Bogu i Kongregaciji za evangelizaciju naroda, kao i veoma mudrom diplomacijom, Vicko je uspijevao komunicirati sa službenim predstavnicima Osmanskog Carstva i kršćanima katolicima u tom Carstvu. Osobno je bio na prostorima toga Carstva, osobito prigodom apostolskog pohoda Albaniji i Srbiji 1702.-1703. godine. Tako je imao iskustvo tamošnjih događanja uživo. Vicko sakuplja veoma važne spoznaje iz Osmanskog Carstva i šalje izvješća nadležnima u Rimu, posebno Kongregaciji za evangelizaciju naroda. Iz tog područja postoje njegova izvješća o vjerskom, političkom i gospodarskom stanju Kato-

---

Riječ *shizma* izraz je koji označava podjelu neke organizacije uzrokovanu neslaganjem njezinih članova oko neke važne odluke ili doktrinarnog pitanja. U užem smislu se primjenjuje na religijske organizacije ili zajednice. Tada se rabi izraz *shizma* koji potječe od grčkog glagola: σχίζω, *skhízō*, što u hrvatskom jeziku znači: cijepati, podijeliti, razdvojiti, rasjeći, razrezati; i imenice: σχίσμα, *schísma*, što na hrvatskom jeziku znači: raskol, rasejep, razdor, vjerski raskol. Iz ovih izraza slijede riječi: raskolnik (jednina), raskolnici (množina), raskolništvo, otpadnik: imenice: shizma, shizmatik, shizmatici; pridjevi: shizmatičan, shizmatički. Crkvenolatinski izraz jest *schisma*. Njemački su izrazi za grčku imenicu: *das Schisma*, -s, mn. -men [Kirchen]spaltung; *Schismatiker* (Abtrünniger); *Schismatikerin*; *schismatisch* [usp: Wikipedia i rječnici različitih jezika]. Nadbiskup Vicko Zmajević u svojim djelima na talijanskome jeziku upotrebljava izraze: *scisma*, *scismatico*, -ca, -che, -ci. On nikada ne upotrebljava izraze koji se odnose na pojedine religijske denominacije, na primjer: pravoslavlje, pravoslavac, pravoslavka, pravoslavci. Ponekad *shizmaticima* pripisuje i narodnosnu pripadnost. U pojedinim slučajevima uz riječ *shizmatik* Vicko dodaje izraze: *eretico*, -ca, -tici, (grčki: *haíresis*), što na hrvatskom znači: krivovjerje, krivovjerac, zašlac, krivovjerci.

ličke crkve i misijima, kao i o mnogim drugim važnim stvarima i zbivanjima. Tijekom pola stoljeća (1695.-1745.) Vicko je bio vrlo sposoban i neumoran karizmatički prijenosnik mnogih i veoma važnih informacija iz svijeta Osmanskog Carstva u područje kršćanskog svijeta (Republika Venecija, Rim, Italija ...). Bilo je to doba kad je bilo gotovo nemoguće prijeći granicu Osmanskog Carstva koja je bila najbudnije čuvana najubojitijim oružjima. Takav je prijelaz bio nemoguć bez velikog novca, strepnje i opasnosti po život. To je vrijeme zaraćenih i dvaju u mnogočemu suprotstavljenih svjetova i civilizacija: osmanske i kršćanske. Vickova se izvješća odnose na obje stvarnosti, posebice na onu osmansku. Stoga su ta izvješća od neprocjenjive i mnogostruke važnosti za proučavanje tadašnje povijesti, religije, teologije, Crkve, misiologije, ekumenizma, svjetonazora, gospodarstva, politike, diplomacije, odnosa među civilizacijama, međuodnosa i utjecaja između religije, politike i države te brojnih drugih stvarnosti. Bez njih bi poznavanje jugoistočne Europe i onovremenih događanja pod Osmanima u prvoj polovici 18. stoljeća bilo silno osiromašeno i nepotpuno.

Nadbiskup Vicko izričito spominje dva izazova, odnosno dvije velike i glavne poteškoće u svojem djelovanju za koje je darivao svoj život, kao i duhovni i materijalni kapital Kongregacije za evangelizaciju naroda. Na prvome mjestu to je nastojanje za očuvanjem katoličanstva u Osmanskom Carstvu, posebice u Albaniji, koja je susjeda Italije. Druga poteškoća odnosi se na očuvanje katolika u Dalmaciji, koja je u okviru Republike Venecije, od utjecaja odijeljene braće što su tamo došla iz Bosne. To su dvije teme koje se posebno ističu u tekstovima nadbiskupa Vicka Zmajevića. One su zastupljene i u tekstovima ove knjige. Za njega je veći izazov pitanje odijeljene braće u vjeri, negoli Osmana. Vicko se susretao s duhovnim vođama pravoslavaca i o tome desetljećima sakupljao bogata iskustva. U svojim odnosima s njima on upoznaje njihovo veoma skromno teološko i vjersko znanje, kao i njihove zablude. Vicko je svjestan i da je i katolički, ilirski [= hrvatski] kler Zadarske nadbiskupije veoma slabo izobražen pa njegova slaba teološka i opća izobrazba može biti zaprjeka ispravnome i uspješnome odnosu s odijeljenom braćom. Jedan od uzroka preslabe izobrazbe hrvatskoga klera Zadarske nadbiskupije jest i nepoznavanje nekog stranog jezika. Hrvatski kler poznaje samo hrvatski jezik. Međutim, pastiri i biskupi u Dalmaciji nisu poznavali hrvatski jezik. Oni su bili Talijani, govornici nehrvatskog [talijanskog i latinskog] jezika. Prema Vickovu uvjerenju, njihovo neznanje hrvatskoga jezika pogodovalo je širenju shizme u Dalmaciji. Zato se on veoma zdušno i odlučno zalagao te glasno poručivao Kongregaciji za evangelizaciju naroda da biskupi u Dalmaciji budu Dalmatinci (= Hrvati). Vicko je smatrao da biskupi u Dalmaciji trebaju biti osobe koje mogu propovijedati hrvatskome puku na njihovu vlastitu (hrvatskom) jeziku. Hrvatski kler razumije samo hrvatski jezik. U svrhu izobrazbe hrvatskog klera i u svrhu zaštite katoličanstva od utjecaja odijeljene braće u Dalmaciji, Vicko utemeljuje glasovito ilirsko (=hrvatsko) sjemenište, samo za izobrazbu i odgoj hrvatskog klera. Bogoslužnim knjigama – misalima i časoslovima, pokušavao se približiti odijeljenoj braći onim jezikom za koji je on mislio da im je bliži. U svemu tome Vicko uočava neke jezikoslovne poteškoće, utjecaje i nesnalaženja. Stoga se zalagao za miran i skladan suživot odijeljene braće s mjesnim katoličkim pučanstvom. Želio je da se oni spontano, slobodno i mirno integriraju s katolicima onih mjesta u Dalmaciji među koje su došli iz Bosne. Vicko je pokušavao i

izravno razgovorati s pojedinim predstavnicima pravoslavne hijerarhije. Jedno njegovo teološko djelo na talijanskome jeziku izravno je posvećeno dijalogu između katolika i odijeljene istočne braće: *Razgovor između katolika i Srbina (Dialogo tra' il Cattolico e Seruiano)*. U tom se djelu jasno uočava nakana da se odijeljenu braću vrati u zajedništvo s katolicima. To je zamišljeni dijalog usmjeren prema obraćenju odijeljene braće.

Dekret o ekumenizmu Drugog vatikanskog koncila *Unitatis redintegratio*, u br. 3. i 4. upotrebljava pojam *od nas odijeljena braća* (lat.: *fratres a nobis seiunctos*) koji se odnosi na sve odijeljene crkve ili zajednice kršćana. Odnosi, pojmovi, riječi i jezik u međukonfesionalnom području veoma su osjetljivi i važni. Radi dosljednosti izvornim tekstovima u hrvatskim sažetcima i prijevodima Vickovih tekstova izvorno pisanih talijanskim jezikom zadržan je izvorni izraz *shizmatik*, ali s našim najvišim stupnjem poštovanja prema konfesionalnim denominacijama na koje se taj izraz odnosi. U Vickovim odnosima s odijeljenom braćom, pojavljuju se i pitanja o pravnom legitimitetu, postojanju i jurisdikciji njihova biskupa u Dalmaciji, između ostalog i zato jer bi on remetio miran suživot došljaka iz Bosne (»shizmatika«), i domaćih katolika. Na temelju vlastita iskustva Vicko podsjeća da bi se tako otežavala poželjna integracija odijeljene braće s katolicima. Tu se otvara prostor raspravama koje se odnose na povijest Crkve, teologiju, pravo, tradiciju, potrebe, obzire... Ujedno se ukazuje na moguće otežavanje i zamagljivanje poželjnog, ispravnog, širokog i uspješnog međukonfesionalnog dijaloga.

Ova knjiga sadrži Vickove tekstove na hrvatskome i na talijanskome jeziku te dva na latinskome (br. 53 i 89). Tekstovi na hrvatskome jeziku kraći su ili dulji pregledi sadržaja tekstova izvorno pisanih talijanskim jezikom. Sve teme talijanskih tekstova prisutne su i u hrvatskim tekstovima. Neki su hrvatski tekstovi cjelovit prijevod izvornog talijanskog teksta. Hrvatski su tekstovi uglavnom samo pregled izvornih talijanskih tekstova pa su stoga redovito kraći od talijanskih. Ipak, i takvi kraći hrvatski tekstovi dostatni su za cjelovit uvid u sadržaj izvornih talijanskih tekstova.

Hrvatski i talijanski tekstovi u ovoj su knjizi objavljeni u zasebnim cjelinama. Usporedno objavljivanje uglavnom kraćeg hrvatskog teksta uz znatno opsežniji talijanski izvornik moglo bi dovesti do zapostavljanja i teže prepoznatljivosti hrvatskih tekstova. To bi moglo predstavljati poteškoću i neugodnost i hrvatskome i talijanskome čitateljstvu koje ne razumije oba jezika. Ujedno bi se na taj način čitateljstvu otežao i učinio nepreglednijim vremenski i sadržajni pregled i kontinuitet tema pojedinih tekstova. Sukladno tomu, tekstovi svakog jezika svrstani su po rednim brojevima od 1 do 236 prema njihovu vremenskom slijedu. Brojevi hrvatskih tekstova od 1 do 236 odgovaraju brojevima talijanskih tekstova i obratno. Talijanski su tekstovi vjerno, brižno i bez ikakve promjene preneseni onako kako su zapisani u izvornim rukopisima Vicka Zmajevića.

Vicko u svojem pisanju slijedi uobičajeni pravopis talijanskog jezika kakav se susreće u djelima talijanskih pisaca onoga doba (barok), potkraj 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća. Vicko nije uvijek dosljedan u pisanju nekih riječi. Istovremeno je uvijek dosljedan u pisanju slova *u* u unutarnjem položaju riječi ondje gdje bi po današnjem talijanskom pravopisu trebalo pisati slovo *v*. Tako npr. piše slovo *u* umjesto slova *v* u riječi *promuouere*, što se čita kao *promuovere*. Jednako tako riječ pisana *ritruoua* čita se: *ritruova*, ime mjesta *Castel Nuouo* čita se: *Castel Nuovo*, a *Zmaieulich* se čita: *Zmaievich*.

Nekad je umjesto slova *u* na početku riječi napisano slovo *v*, kao npr. *Vna sol Villa*, što se čita: *Una sol Villa*. Na početku riječi slovo *v* često nije pisano kao slovo *u*, već kao *v*. Tako se npr. *Vescoui* čita: *Vescovi*; *Villa* se čita: *Villa*, a *Vincenzo* se čita: *Vincenzo*. Prije dijela ove knjige koji sadrži izvorne talijanske tekstove nalazi se pregled skraćenih riječi u Vickovim rukopisima, a do njih su riječi u svojem punom obliku. U skraćivanju riječi Vicko u svojim rukopisima obično upotrebljava tri pravopisna znaka, tj. točku, dvotočje i crticu iznad slova. Tako npr. piše *EE. VV.*, umjesto *Eminenze Vostre*, *Ant:ri* umjesto *Antivari*, *Dnē* umjesto *Domine* i *p̄* umjesto *per*.

Pisanje osobnih imena, posebno prezimena u tekstovima Vicka Zmajevića na talijanskom jeziku nije uvijek pravopisno dosljedno, npr.: *Andreasci* (str. 238, 253, 267, 360, 396, 419, 449); *Andriasci* (str. 201, 202, 417); *Columbarich* (str. 192), *Collumba- rich* (str. 348), *Culumbarich* (str. 191, 200). U njegovim su tekstovima osobna imena i prezimena iz više nacionalnih jezika: hrvatskog, talijanskog, albanskog, bugarskog, turskog i drugih. Imena i prezimena za koja mislimo da su hrvatska pišemo prema hrvatskom pravopisu provodeći transliteraciju, a u zagrade stavljamo izvorno pisanje. Imena i prezimena za koja smatramo da potječu iz drugih jezika zadržavamo u njihovu osnovnom izvornom obliku dodajući im završetke prema hrvatskom pravopisu, a u zagrade stavljamo njihovo izvorno pisanje u nominativu, npr.: don Nikola Bubić (don Nicolo Bubich), d. Matej Karaman (d. Matteo Caraman), Kolumbarić (Columbarich, Collumbarich), Kulumbarić (Culumbarich), Demir Ali paša (Demir Ali Bassà).

Nekoliko znanstvenih ustanova bilo je spremno objelodaniti ovu knjigu. Zahvaljujem im na tome! Ipak se dogodilo da je ovaj posao prihvatila izdavačka kuća *Salesiana* u Zagrebu (prijašnji Katehetski salezijanski centar – KSC). Zato posebna hvala upravi i radnom osoblju *Salesiane* koje se odlučilo na ovaj veoma zahtjevan i složen izdavački posao: Rudiju Palošu, voditelju i uredniku ovog projekta od njegova početka do kraja, Boži Tadiću, Marijanu Osmanu, Krešimiru Turčinoviću, lektorici prof. Martini Horvat te novom direktoru *Salesiane* Anti Stojiću. Posebno zahvaljujem Marku Pavletiću na računalnom pretipkavanju tekstova. Izražavam svoju iskrenu zahvalnost i provincijalu Hrvatske salezijanske provincije sv. Ivana Bosca u Zagrebu Peji Orkiću koji je podržao izdavanje ove knjige.

Zahvaljujem i svim stručnjacima na njihovim savjetima.

S dragošću spominjem ovdje dvojicu najnovijih nadbiskupa Barske i Zadarske crkve čiji je nadbiskup bio Vicko Zmajević. To su: nadbiskup barski, mons. Zef Gashi [Josip Gaši], četrnaesti Vickov nasljednik, i nadbiskup zadarski, mons. dr. Želimir Puljić, petnaesti Vickov nasljednik. Obojica su izrazila svoju radost zbog izlaska ove knjige. Ponuđeno im je napisati oglednu riječ tom prigodom. Mons. Zef Gashi, zbog opterećenosti neodgodivim poslovima i nedostatka vremena jer je uoči kraja svojega mandata, žali što ne može napisati popratnu riječ. Nadbiskup zadarski Želimir Puljić, usprkos brojnim obvezama, radosno se odazvao i pismenim ogledom. Velika hvala obojici nadbiskupa, najnovijih Vickovih nasljednika!

Karlsruhe (Njemačka), Uskrs, 5. travnja 2015.

Dr. sc. Vinko Kraljević

O nadbiskupu Vicku Zmajeviću nikad dosta

Rado sam prihvatio zamolbu don Rudija Paloša, koju mi je uputio u ime autora knjige dr. sc. Vinka Kraljevića *Izabrana djela nadbiskupa Vicka Zmajevića*, i direktora *Salesiane* don Ante Stojića da napišem par riječi uz izdanje spomenute knjige. Zato ponajprije čestitam autoru dr. Kraljeviću što ovom znanstvenom studijom koja se predstavlja našoj javnosti daje izvanredan doprinos poznavanju lika i djela Peraštanina Vicka Zmajevića koji je upravljao Zadarskom nadbiskupijom od godine 1713. do 1745.

Burna su bila vremena u kojima je nadbiskup Vicko Zmajević živio i djelovao i to je obilježilo njegov pastirski život i rad. Budući da je živio na tromeđi susreta katoličanstva, pravoslavlja i osmanskih prodora i osvajanja, kao zadarski nadbiskup on je bio svjedokom ugroze hrvatskog puka i svećenstva u Zadarskoj nadbiskupiji. Osjetivši potrebu bolje izobrazbe klera u to vrijeme, kao i promicanje narodnog (hrvatskog) jezika, glagoljice u bogoslužnim slavljima, osnovao je glagoljaško (ilirsko) sjemenište za hrvatski kler u Zadru. A kako je jedno vrijeme bio imenovan apostolskim administratorom za katolike na prostorima pod upravom Osmanskog Carstva, vidljivo je kakav je ugled imao kad mu je Sveta Stolica ukazala takvo povjerenje. Sve to govori o kakvoj se crkvenoj, ali i političkoj osobi radilo u vrijeme koje je iziskivalo mudrost, dobru procjenu, te čvrste i jasne stavove.

Stoga s velikim zanimanjem iščekujem pojavu knjige dr. sc. Vinka Kraljevića i već mu unaprijed čestitam i zahvaljujem. To više što se osjeća živa potreba da povijesna znanost, kako crkvena tako i ona svjetovna, posveti malo više pozornosti u istraživanju bogate ostavštine ovoga vrijednog pastira Katoličke crkve. Dobro je poznato njegovo neumorno zalaganje kod ondašnje Kongregacije za širenje vjere (Propaganda Fide) oko bolje poučenosti zadarskog klera onoga vremena, kao i važnosti školovanja svećenika. Posebice je bilo odlučujuće njegovo zauzimanje da se u Dalmaciji pod mletačkom upravom imenuju biskupi Hrvati koji poznaju hrvatski jezik i mogu bolje razumjeti stanje na području u kojem su se tada iz okupirane Bosne doseljavali kršćani pravoslavne vjere i miješali s većinskim katoličkim stanovništvom.

Nadbiskup Zmajević dobro je poznao i uočavao probleme svojeg vremena. Upozoravao je rimske urede na veliku štetnost biskupa Talijana koji nisu poznavali hrvatski jezik i mentalitet dalmatinskih mjesta, što je pogodovalo širenju shizme. Svjedočanstvo o svemu tome nalazimo upravo u ovoj vrijednoj knjizi u kojoj autor donosi

prijepis i prijevod brojnih rukopisnih tekstova nadbiskupa Vicka Zmajevića. Čitajući te priloge postajemo i mi svjedocima zapažanja, događaja i povijesnih činjenica iz pera ondašnjeg pastira Crkve. Iz tih dokumenata može se iščitati problematika društveno-političkih i crkveno-teoloških pitanja od kraja 17. pa do sredine 18. stoljeća na ovim našim prostorima. Ovaj će znanstveni prilog vrlo korisno poslužiti kao podloga daljnjem istraživanju i proučavanju života i djela velikoga zadarskog nadbiskupa Vicka Zmajevića.

Uvjeren sam da će ova knjiga otvoriti i neke nove načine i putove za proučavanje uloge Vicka Zmajevića u službi zadarskoga nadbiskupa. Jer, bez imalo pretjeravanja, može se tvrditi kako je nadbiskup Zmajević vrlo zaslužan za očuvanje hrvatskoga jezika i razvoj školstva, posebice onoga koji se odnosio na odgoj klerika u Zadarskoj nadbiskupiji. Zauzeto i temeljito istraživanje i proučavanje povijesnih vrela i dostupnih dokumenata može dati pravu sliku o djelovanju i zaslugama nadbiskupa Zmajevića u rasvjetljavanju još uvijek nedovoljno poznate povijesti i prošlosti Zadarske nadbiskupije. S tom namjerom odlučio sam utemeljiti Društvo Zmajević sa zadatkom proučavanja povjesnice ovoga kraja. Knjiga dr. sc. Vinka Kraljevića *Izabrana djela nadbiskupa Vicka Zmajevića* dobro se uklapa u taj plan. Stoga, zahvaljujem autoru na uloženom trudu u prikupljanju dokumenata objavljenih u toj knjizi i nadam se kako će novi arhivski podatci o životu i radu nadbiskupa Vicka Zmajevića, koji su doneseni u izvorniku i u prijevodu u ovoj monografiji, biti izazov povjesničarima u daljnjem istraživanju i rasvjetljavanju djelatnosti vrlo zaslužna pastira Zadarske nadbiskupije, nadbiskupa Vicka Zmajevića.

Zadar, na blagdan Navještenja Marijina, 25. ožujka 2015.

† Želimir Puljić, nadbiskup zadarski

Opći pregled

Predgovor

O nadbiskupu Vicku Zmajeviću nikad dosta

Opći pregled

Kratice

Kratak životopis nadbiskupa Vicka Zmajevića

Pregled tekstova na hrvatskom jeziku (br. 1–236.)

Kratice u talijanskim rukopisnim tekstovima Vicka Zmajevića

Cjeloviti tekstovi Vicka Zmajevića na talijanskom jeziku (br. 1–236.)

Podatci o djelima Vicka Zmajevića

Slikovni prilozi

Sažetci

Zusammenfassung

Summary

Résumé

Riassunto

Imenici i kazala

Imenik mjesta u hrvatskim tekstovima (br. 1–236.)

Imenik osobnih imena hrvatskim tekstovima (br. 1–236.)

Pojmovnik u hrvatskim tekstovima (br. 1–236.)

Imenik mjesta u talijanskim tekstovima (br. 1–236.)

Imenik osobnih imena u talijanskim tekstovima (br. 1–236.)

Pojmovnik u talijanskim tekstovima (br. 1–236.)

Sadržaj

Kratice

1. Ustanove i djela

APF Archivio Storico della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli, 00120 Città del Vaticano

U ovom su arhivu rukopisna djela:

SOCG Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali: sv. 522 – 726 (passim)

SC = Scritture riferite nei Congressi: Albania, Macedonia, Montenegro, sv. 4 – 9

Bosnia, sv. 5

Bulgaria e Vallachia, sv. 2 – 4

Collegio Illirico a Loreto, sv. 1

Collegio Urbano, sv. 2 – 5

Dalmazia, sv. 3 – 11

Servia (Serbia), sv. 1

(Udienze). Deputazioni e Facoltà ordinarie, sv. 5

CP = Congregazioni Particolari: Greci, sv. 31

ASV Archivio Segreto Vaticano, 00120 Città del Vaticano

U ovom su arhivu rukopisna djela:

Fondo Albani, sv. 222

Vescovi = Lettere di Vescovi e Prelati, sv. 100 – 231 (passim)

AV Archivio di Stato di Venezia, Venecija, Italija

U ovom su arhivu rukopisna djela:

Consultori in jure, filza 425

Inquisitori di stato, busta 47

BAV Biblioteca Apostolica Vaticana, 00120 Città del Vaticano

U ovoj su knjižnici rukopisna djela:

Barb. Lat., sv. 4577

Borg. Lat., sv. 481. 499. 731 – 732

BCR Biblioteca Casanatense Roma, Rim, Italija

U ovoj je knjižnici:

Misc. in fol. 19. [tiskano pjesničko djelo Vicka Zmajevića *Mvsarvm Chorvs*, ff. 189r-202v]

BNCR Biblioteca nazionale centrale Roma, Rim, Italija

U ovoj je knjižnici:

8. 22. k. 14. [tiskano djelo: *Concilium Provinciale sive Nationale Albanum Habitum Anno MDCCIII*. [...] Romae, Typis Sac. Congregationis de Propaganda Fide. Anno MDCCVI.]

BNMV Biblioteca nazionale Marciana Venezia, Venecija, Italija:

Mss. Latini CL. 14 N.152 (=4565), ff. 8r. 46r-51v. 65v.-66v

BSPV Bibliotheca Seminarii Patriarchali Venetiarum, Venecija, Italija:

Mss. 886 = 979 [to je treći svezak rukopisnog djela barskog nadbiskupa Andrije Zmajevića, *Lietopisa crkovnoga – Annalivm Ecclesiasticorum*]

NSKZ Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, Zagreb, Hrvatska / Croatia: R 5228 [to je rukopis *Dialogo trà il Cattolico e Seruiano*, ff. 48r-67v]

SC Sacra Congregazione

SCPF Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o »de Propaganda Fide«

2. Ostale kratice

f. folium

ff. folii

r recto (prednja str.)

sv. svezak, svesci

v verso (stražnja str.)

Sadržaj

Predgovor (Vinko Kraljević)	5
O nadbiskupu Vicku Zmajeviću nikad dosta (Želimir Puljić)	11
Opći pregled	13
Kratice	14
Kratak životopis nadbiskupa Vicka Zmajevića (Vinko Kraljević)	15
PREGLED TEKSTOVA NA HRVATSKOM JEZIKU (br. 1 – 236.)	31
Kratice u izvornim rukopisnim djelima Vicka Zmajevića	167
CJELOVITI TEKSTOVI VICKA ZMAJEVIĆA NA TALIJANSKOM JEZIKU (br. 1–236.)	173
Podatci o djelima Vicka Zmajevića	468
SLIKOVNI PRILOZI	481
Riječ zahvalnosti	503
Pregled karata	505
SAŽETCI	529
Zusammenfassung	531
Summary	532
Résumé	533
Riassunto	534
IMENICI I KAZALA	535
Imenik mjesta u hrvatskim tekstovima	537
Imenik osobnih imena u hrvatskim tekstovima	540
Pojmovnik u hrvatskim tekstovima	544
Imenik mjesta u talijanskim tekstovima	546
Imenik osobnih imena u talijanskim tekstovima	550
Pojmovnik u talijanskim tekstovima	555
	559

ISBN 978-953-205-120-9

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 899020.